

ALLES WAT LICHT IS
Marleen Nelen
(door Magda Vanopdenbosch)

OVER DE AUTEUR

Marleen Nelen is een Vlaams jeugdauteur, geboren in Essen (1971), nu woonachtig in Gent. Als kind doolt ze graag rond in de natuur, leest veel en speelt piano. Heeft zes jeugdromans geschreven waarvan “Over Zee” (2010) bekroond is met een Zoute Zoen. Op haar website www.marleennelen.be vind je een overzicht van haar werk.

1. HET VERHAAL

Korte inhoud

“Alles wat licht is” volgt een circus in het Italië van Mussolini. Luca en Berio groeien op als broers en voeren samen een levensgevaarlijke trapezeact uit waarbij ze elkaar blindelings moeten vertrouwen. Door de komst van Yulia verandert hun leven ingrijpend.

Tips voor gesprek:

- Is dit een origineel verhaal? Hebben de jongeren al iets dergelijks gelezen (naar setting, naar tijd)?
- Waarin ligt de originaliteit van het boek?
- Je kan reeds proberen de hoofdthema's te achterhalen: vertrouwen, vriendschap en verliefdheid, verlies, circus, fascisme, Italië...

Structuur en opbouw

Het boek opent met een proloog die een flashforward is: alle verhaalelementen zitten erin verwerkt:

- de dreigende aanwezigheid van de zwarthemden: “elk moment kan het plezier omslaan in willekeurig geweld” (p.5)
- de dualiteit van Luca's gevoelens: “Ik hou van haar (Yulia). Hou ik ook van Berio?” (p.8)
- de spanning om de trapezeact en de val van Luca: “De klap komt toch nog onverwacht.” (p.9).

Na de proloog is het hele verhaal een flashback: Luca vertelt, als ik-persoon in de verleden tijd, vanaf het moment van zijn moeders val in de sneeuw en het passeren van de circuskaravaan tot het kantelmoment op pagina 212 waar de proloog wordt herhaald. Vanaf pagina 213 vertelt Luca over zijn leven na de noodlottige val. Hier gebruikt Marleen Nelen de tegenwoordige tijd.

Tips voor gesprek:

- Is de proloog duidelijk? Maakt die nieuwsgierig? (Wanneer zal Luca vallen, overleeft hij het, wie zijn de zwarthemden, wat is het zinloos geweld?)
- Beantwoordde het boek aan de verwachtingen opgeroepen door de proloog?

Verhaallijnen en personages

“Alles wat licht is” is een veellagig verhaal dat knap gecomponeerd is. De vele verhaallijnen kruisen en snijden elkaar en lopen door tot het einde.

- De vertrouwensband tussen Luca en Berio. Beiden groeien op als broers, voeren een trapezeact uit waarbij de opperste concentratie en vertrouwen in elkaar vereist zijn.

- De verhaallijn rond Yulia, die bezwarende foto's van de moord op haar broer heeft, foto's waarop het regime jacht maakt. Luca wordt verliefd op Yulia, biedt haar een geheime schuilplaats aan. Het vertrouwen tussen de broers gaat hierdoor verloren. Uiteindelijk kan Yulia vluchten, Luca moet alleen verder met zijn verdriet.
- Het circus met zijn vele kleurrijke figuren: Oom Lorenzo, circusdirecteur en rijk geworden door malafide oorlogspraktijken / Mama Victoria, goochelaar en kleptomane, voedt Luca en Berio op / Ioann, leeuwentemmer / Dasja, paardenrijdster / Vito de clown / Eze, techniker afkomstig uit Senegal / Francesco, degenlikker en Zefiro, trommelaar.
- De spanningslijn: de spanning rond de trapezeact, de jacht op Yulia, de tegenstellingen voor of tegen het regime die ook aanwezig zijn binnen de circusgemeenschap.
- De repressie door de zwarthemden, aanhangers van Mussolini.
- Het thema licht versus donker kunnen we zeker als verhaallijn zien.
- Het thema van de vrijheid.
- De kunst van Alexander Calder, weerspiegeld in de bewegende draadfiguren die Luca knutselt.

Tips voor gesprek:

- Het is een hele uitdaging om dit veellagige verhaal uiteen te rafelen en de kruisende lijnen te zoeken. Je kan het keerpunt, volgens Luca, aanduiden (pagina 93), de climax (Luca's val). Je kan ook in 2 kleuren werken om de lichte en donkere lijnen of punten te markeren.
- Is dit geheel aan verhaallijnen een verrassing voor de jongeren? Herinneren ze zich boeken die ook een onverwachte en diepere laag hadden? Maakt dit een boek boeiender? Is het leuk om samen te zoeken naar die diepere bodem?
- Zijn Luca's gevoelens herkenbaar? Of is Berio diegene die levensecht geschetst is?
- Wat vinden de jongeren van het inlassen van de vele circusfiguren? Zijn ze belangrijk en waarom?

Stijl

Marleen Nelen schrijft mooi, wisselt beschrijvingen af met actieve dialoogvorm. Haar stijl is plastisch door het gebruik van:

- beeldspraak rond dieren: "verdriet als een inktvis" (p.97), "handen als giftige hagedissen"
- beeldspraak rond licht: "licht als een veertje" (p.23), "nachtwitjewit" (p.66)
- personificaties: "De stenen en de pergola gaaptten me aan. De wind rook naar bloed." (p.81)
- klankverschijnselen: "alles glimt en glinstert en verblindt" (p.233).

Tips voor gesprek:

- Je kan, uitgaande van het citaat van Charlotte Devlies in Mappalibri een gesprek rond stijl voeren: "Marleen Nelen heeft een doordachte schrijfstijl, die eenvoudig lijkt, maar raakt."
- Wie van de lezers let er op stijl? Is het belangrijk hoe iets geschreven is? Wie houdt van poëtische teksten zoals in de boeken van Bart Moeyaert, Paul Verrept of Sarah Crossan? Hoe creëer je spanning?

Sfeerschepping

De sfeer in "Alles wat licht is" is bijzonder: licht versus donker en dreigend. Deze dualiteit start bij de proloog en vinden we terug in het hele boek. Elementen die licht geven: titel / naam Luca / de verliefdheid tussen Yulia en Luca / de kardinaalvogels, symbolen van vrijheid / de foto's van Yulia / de trapezeact heeft beide in zich: Luca moet zich licht als een veertje voelen, maar er is ook de dreiging van de val / Luca's draadcircus / de ruimte om je eigen weg te gaan / de hoop in het slot.

Donkerte en beklemming door: repressie door de zwarthemden / breuk tussen Luca en Berio / ongeval van Luca / verdriet om Yulia / de onenigheid tussen de circusfiguren / het slechte weer.

Tips voor gesprek:

- Je kan vragen welke sfeer doorweegt door een score op te stellen: licht is 1, donker is 10.
- Is er een goed evenwicht tussen beide? Klopt de titel?

Setting en tijd

Het verhaal speelt zich af in een circusmilieu in het Italië van de late jaren twintig, wanneer Mussolini en zijn zwarthemden de plak zwaaien in de samenleving. Zowel tijd als setting zijn alomtegenwoordig in het boek.

Tips voor gesprek:

- Wat blijft hangen na het lezen van het boek: setting, tijd of het thema verlies van vertrouwen?

Cover

De cover is opvallend mooi en bijzonder. Hij bevat alle verhaalelementen en verwijst ook naar de titel: trapezeact, lichtheid, draadsculpturen en kardinaalvogels. Alleen Yulia ontbreekt. Illustrator Deborah van der Schaaf baseerde zich voor het ontwerp op een foto van Het huis van Alijn.

Tips voor gesprek:

- Laat de jongeren alle verhaalelementen zoeken die in de cover verstopt zitten.
- Hoe zou de ontbrekende Yulia in de cover kunnen passen?

2. VERWERKING

Opgroeien / verliefd zijn

Luca's verliefdheid tegenover de jaloezie van Berio: daarmee creëert Marleen Nelen een dramatisch conflict. Berio voelt zich verraden door Luca's leugens, Luca zwijgt echter om Yulia niet in gevaar te brengen. Na de eerste vertrouwensbreuk voelt Berio zich ontzettend eenzaam. Na een intense rouwperiode in de nok van het circus kan hij zich verzoenen met het vertrek van Luca. Ook Luca zal, na de verdwijning van Yulia en zijn langzaam herstel, zijn zelfvertrouwen herwinnen: hij verlaat het circus met zijn draadfiguren waarmee hij wil rondtrekken en optreden.

Tips voor gesprek:

- Vragen rond het verhaal: Berio laat de 2 kardinaalvogels vrij in het bijzijn van de zwarthemden en verraadt zo Yulia's aanwezigheid. Is dit gewaagd / terecht / herkenbaar / verfoeilijk? Is Luca's vertrek de juiste keuze? Is dit een hoopvol einde? Hoe zou het verhaal verder kunnen gaan? Hoe zou Luca's val kunnen verklaard worden? Wraak van Berio of zelfmoord van Luca?
- Je kan, uitgaande van het boek, een levendig gesprek voeren rond de volgende vragen: Verliefd zijn, hoe voelt dat? Verliefd zijn, kijk uit! Welke zijn de 5 belangrijke eigenschappen die je zou wensen bij je partner...
- Kennen de jongeren nog dramatische liefdesverhalen? Romeo en Julia / Tristan en Isolde / John Greens "Een weeffout in onze sterren".

Circus

"Alles wat licht is" speelt zich af in een Italiaans circus anno 1930. Het woord 'circus' stamt uit het Latijnse 'circus' (renbaan) en het Griekse 'kirkos' (kring). De eerste circusvoorstelling met kunstfietsen was in Londen te zien in 1768 in een speciaal gebouw. Pas later ontstonden er reizende circussen met een tent, woonwagens en wagens voor de dieren. Onmisbare figuren zijn de clowns, goed afgerichte leeuwen en paarden, trapezeartisten en vuurspuwers. De eerste trapezeact dateert uit 1859. Acts met dieren zijn vandaag controversieel. Het hedendaagse circus kent sedert 2000 veel succes met o.a. Circus Ronaldo en Cirque du Soleil.

Tips voor gesprek:

- Heeft het circus een toekomst? Wie van de jongeren is fan? Wie volgt de circusschool? Wat is er zo leuk aan? Voorstelling met of zonder dieren?

Terreur door Mussolini

De repressie door Mussolini vormt het kader waarin het verhaal van Luca en Berio zich afspeelt. Mussolini kwam aan de macht in Italië in 1922 om de orde te herstellen. Er was onrust ontstaan door de economische crisis met werkloosheid, stakingen en bezettingen tot gevolg. Heel wat mensen keken uit naar een sterke leider. Het pakte echter anders uit: het Italiaanse fascisme van Mussolini was een ideologie waarin slechts plaats was voor één leider: 'de duce'. Een parlementaire democratie verzwakte de staat en was dus overbodig. Er was verbod op de vrijheid van meningsuiting, elke vorm van protest werd hardhandig de kop ingedrukt, het

kinderrijke gezin werd gepropageerd en de massamedia stond volledig onder fascistische controle. Mussolini zag zichzelf als Romeinse keizer, heeft veel opgravingen laten uitvoeren en vond o.a. een galeischip van de Romeinse keizer Caligula.

Tips voor gesprek:

- Je kan, in groep, de verschillende elementen van het bewind van Mussolini uit het boek halen.
- In de KJV-boeken van dit jaar zitten een aantal boeken waarin een dictatuur een rol speelt. Je kan de boeken eventueel vergelijken: hoe heeft de auteur het aangepakt / hedendaagse of historische invalshoek / hoe gaan de hoofdpersonages om met het regime? In “Alles wat licht is” nemen Luca en Berio niet echt stelling tegenover het regime, hun eigen drama primeert.
- Zie ook voor verdere verwerking de andere werkmodellen.

Alexander Calder

Marleen Nelen baseerde zich voor Luca's bewegend draadcircus op het werk van de Amerikaanse kunstenaar Alexander Calder (1898-1976). Die was gefascineerd door ijzerdraad die je kan buigen...duwen...krullen...vouwen...trekken...knippen en knijpen. Hij maakte 'Stabiles', onbeweeglijke sculpturen, en 'Mobiles', waaronder een bewegend circus waarmee hij een tijd rondtrok. In het Middelheimpark in Antwerpen staat het werk 'De hond'.

Tips voor gesprek:

- Is het inlassen van kunst in een verhaal origineel / interessant / nuttig?
 - Kennen de jongeren andere boeken waarin kunst of een kunstenaar een rol speelt?
- De verbinding van kunst en literatuur was het thema van de Jeugdboekenmaand 2020. Je kan voor verdere inspiratie de website www.jeugdboekenmaand.be raadplegen.

Creatieve verwerking

- Coronaproof! Je kan een podcast of vlog maken rond het thema: wat maakte, in “Alles wat licht is” de meeste indruk op mij? Doel: de luisteraar of kijker enthousiast en nieuwsgierig maken. De verschillende stappen: 1. keuze tussen podcast of vlog. 2. Korte samenvatting van het verhaal zonder alles te verklappen. 3. Wat heeft de meeste indruk gemaakt? Welke scene zal ik niet vergeten? 4. Opname maken en rondsturen / posten.
- Je kan een circusvoorstelling geven, zonder woorden. Welke acts lenen zich hiertoe? Start met een verhaallijn en bouw hierrond een voorstelling. Je kan je laten leiden door het verhaal of werken naar vrije inspiratie.
- Uitgaande van het werk van Alexander Calder kan je allerlei draadfiguren maken: dieren, portretten van elkaar, bomen. Een bewegend circus is wel de ultieme uitdaging. De sculpturen moeten wel kunnen staan. Inspiratiebron: “De draad van Alexander” / Sieb Posthuma (Leopold en Gemeentemuseum Den Haag, 2012). Of de website rond Alexander Calder.
- Woordspel rond 'licht'. Wie vindt de meeste samenstellingen met 'licht', wie de meeste metaforen rond 'licht'? Het boek kan als uitgangspunt dienen.

VERDER LEZEN

- Kunst en boeken: zie www.jeugdboekenmaand.be.
- Noodlottige liefde: Een weeffout in onze sterren / John Green (Lemniscaat, 2012)
- Norwegian Wood / Haruki Murakami (Atlas Contact, 2013)
- Dictatuur en repressie: Grensgangers / Aline Sax (Davidsfonds, Infodok, 2017)

Juryleden kunnen online op de KJV-boeken reageren.

Ga naar www.kjv.be, klik op 'Welke boeken moet ik lezen' en dan op de groep en het boek in kwestie.